

[Boekbeoordelingen, 1909]

Theo Thijssen

bron

Theo Thijssen, [boekbeoordelingen]. In: *De Nieuwe School* jrg. 5 (1909), p. 57-67, 298

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/thij006rece05_01/colofon.htm

© 2004 dbnl

E. Molt. Schooljongens lief en leed. Geïllustreerd door W.K. de Bruin.

Medemblik K.H. Idema.

‘Waarin de lezer kennis maakt met de helden van het verhaal - De voetbalclub - Een wedstrijd - Een onvoorzichtig plan - Koos haalt streken uit - De vergadering - Onraad - 't Loopt nog goed af - De prijsuitdeeling - Een gezellig tochtje - Koos laat zich beetnemen - Bij den bakker - Koos in de klem - Den oplichter gesnapt - Een groot ongeluk - Gered - Koos kan zijn streken niet laten - Op schaatsen - Koos doet weer een buiteling - Koos maakt de maat vol - Jan op het ziekbed - Ware vriendschap - Een ontdekking - Besluit.’

Dat zijn de titels der hoofdstukken van E. Molts nieuwste kinderboek. De lezer weet nu al wat voor 'n soort kinderboek het is. Geen Indianenboek - met z'n gruwelijke wreedheid en prikkelende ruwheid; geen domme en verderfelijke romantiese onmogelijkheden; geen geschiedenisverhaal, al deed de naam van de schrijver daarvoor lichtelik vrezin; geen Christelike bekerings-vertelling ook. Neen, een echt kinderboek, zoals men - de malle men - ze tegenwoordig wil. Hier is geput - laat ons zwaarwichtig zijn - hier is geput uit het volle kinderleven van de tegenwoordige tijd; hier hebben we waarlik kinderlektuur van de twintigste eeuw; de eeuw van het kind. Ja, ja, het is in orde, hoor; de heer E. Molt gaat met z'n tijd mee. En hij voedt op ook; heus, hij voedt serieus op.

Eén ding is wel jammer: als auteur is de heer E. Molt niet veel soeps. Hij schrijft slecht; en dat is toch altijd een beetje ongelukkig voor iemand, die een boek wil maken.

Ook al gáát-ie zo aardig met z'n tijd mee. Het ‘putten uit het leven’ wordt dan bij voorbeeld onhandig baggeren; en ‘opvoeden’ door een slecht schrijver is ook een bedenkelijk iets.

Kan iemand daarentegen wèl schrijven, dan maakt dat - laten

we ons nog maar onnozel houen - dan maakt dat veel goed. Dan hindert het niet, al wordt het boek romanties en onmogelijk; al wordt het boek een Indianengeschiedenis. Dan voedt het zo per ongeluk - laat ons diep onnozel blijven - ook nog wel 'es op. Ja, het is treurig maar waar; als iemand schrijven kan, dan komt-ie d'r maar makkelijk.

Ja; een *typiese* verschijning, deze E. Molt. Gut, iedereen is kind geweest, en heeft z'n herinneringen; en iedereen ziet om zich heen ook nog kinderen; en kinderboeken over gewone dingetjes zijn tegenwoordig je ware; ieder heeft dus 'stof' genoeg in zich voor een modern kinderboek. Nou, stellen is nogal een makkelijk vak; je moet een beetje goeie stijl hebben, hè; niet bijvoorbeeld zo-maar schrijven van de zon, maar van de dagvorstin, de vrolijk-stralende dagvorstin, en zo voort. Verscheidene schoolmeesters hebben dat stellen heel aardig geleerd. Bovendien zijn schoolmeesters ook dikwels zo 'n beetje pedagoog ook; ze hebben meestal een, want in de praktijk opgedaan, zuiverder begrip van de intellectuele bevattelijkheid der kinderen dan een niet-schoolmeester.

En ziedaar het heden te konstateren verschijnsel in principe verklaard: Er komen hoe langer hoe meer onderwijzers, die eens een kinderboek schrijven willen, en dan leveren: een boek, dat weinig positief slechts heeft; dat helemaal niet belachelijk is; dat wel door de beugel kan; waar wel aardige stukjes in staan; een boek, dat middelmatig lijkt. Dat zeer moeilijk te recenseren is. Tenminste, als de recensent zich niet wil bepalen tot 't eenvoudig *uitspreken* van een oordeel, maar de lezer ook wil doen geloven aan de juistheid er van.

Het enige gebrek van zulke boeken is eigenlijk dat ze niet echt zijn. Dat heeft met het waar-of-niet-waargebeurd zijn van wat er in het boek staat, niets te maken. Het kan best zijn, dat bij voorbeeld de heer E. Molt - ondersteld dat-ie zo dwaas zou zijn aan anti-kritiek te willen doen - bewijzen kon, in

zijn boek feiten te hebben gegeven, en niet anders; en even goed kan 't waar zijn, dat, Mej. van Doorn bijv. haar boek Eduard Kerner helemaal zo-maar bedacht heeft. Dat zou mijn overtuiging, dat Mej. v. Doorns boek wèl, en dat van de heer Molt niet echt is, absoluut niet aan 't wankelen brengen.

Maar wat zal ik langer zitten inleiden - het is eigenlijk weer het oue deuntje, dat ik al zo dikwels heb moeten zingen: deze kinderauteur kan weer niet *schrijven*.

Reeds bij z'n eerste zinnetje loopt-ie in de gaten: 'De held van ons verhaal was Jan Burger, een aardige vroolijke jongen met open, vriendelijke oogen...' Akkoord, hoor, Jan is de ideaal-jongen, want u zegt het!

Daarmee zitten we meteen midden in een malle, bedachte, bordpapier-romantiese jongenswereld. 'Jan was trouw;' het is roerend; 'ieder van zijn schoolvrienden wist, dat men in geval van nood' - óók niet mis - 'bij hem gerust kon aankloppen; hij zou zijn makkers niet in den steek laten.'

En dan was er nog een andere jongen: Koos van Velden, 'waarvan elk wist, dat hij Jan niet best kon uitstaan, maar uit het verhaal zal wel blijken, wie van die minder goede verstandhouding -' keurig gezegd nietwaar, 'schuld had.'

En die Koos was een akelige jongen. Maar hij kan prachtig schrijven - en pas nu op, lezer. want nu wordt het compleet een opera. Als een van de leerlingen een nieuw schrift kreeg, dan liet ie daar altijd door Koos z'n naam op zetten, 'en Koos zou zich zeer beleedigd gevoelen, als een van zijn makkers - dat onmogelijke woord makkers zullen we nòg wel es moeten slikken - het waagde, hem de eer te onthouden, waar Koos recht op meende te hebben.'

'Toch' - we beginnen al allerlei bordpapieren konflikten te vermoeden, 'toch was er een leerling in de klasse, bij wien allen even goed hadden kunnen aankloppen, wiens kleine, maar vlugge en fraaie letters niet minder waard waren, op de schriften der medeleerlingen te prijken. En dat was - de lezer

zal het al aan de aanklopperij bemerkt hebben - dat was Jan Burger.'

Inderdaad, dat was de beminde Jan Burger. Wil ik het u soms nog eens vertellen lezer, want ik ben zo bang dat u de situatie niet snapt. Nooit kwam er een leerling met z'n schrift bij Jan. Niemand had er ooit aan gedacht zelfs.

'Men vervoegde zich bij Koos, die alleen recht op de onderscheiding meende te hebben en ik geloof ook wel, dat de sterke jongen het ieder, die het wagen durfde, Jans hulp in te roepen, eenmaal geducht zou inpeperen.'

Dat zinnetje loopt wel niet, maar anders - wat weet de heer Molt kinderachtig met de kinderen te zijn, hè. En nou weet de lezer nog niet eens alles. Want die Koos -

'Als Koos een slecht cijfer voor zijn werk *bekwam*, wat ook nogal eens gebeurde, dan waren zijn oogen vol woede, alsof zijn blikken dolken waren, waarmee hij

schrik niet lezer,

den onderwijzer wilde doorboren.

En nog weet de lezer niet alles.

Wel bestond er dus een groot verschil in aard tusschen de twee school-makkers, maar elk begrijpt nu ook, dat Koos Jan niet best kon zetten.'

Doe geen moeite, lezer, om dat 'maar' te snappen, want de schrijver wordt gaandeweg vanzelf wel duidelijker:

'Hij haatte hem wel niet, maar toch maakte hij zich gedurig kwaad op Jan, omdat die, niettegenstaande hij minder sterk was, hem niet vreesde, omdat Jan dikwijls vroolijk lachte om het nijdig humeur van Koos en vooral was hij jaloersch om de genegenheid, die allen Jan *toedroegen*.'

Even ernstig, lezer. Wat een treurig brokkie kinder-psychologie, hè? En wat zal ook een kind in 't volgende belangstellen; wat zal het dat *voelen*.

't Was wel jammer voor Jan, dat een overigens zoo flinke en knappe jongen als Koos geen beter makker - o genade, dat wóórd! - voor hem was, maar dat *gemis* werd hem

ruimschoots vergoed, juist, lezer,

door de vriendschap, die een andere schooljongen hem toedroeg, een vriendschap, die van Jans kant met warme genegenheid werd beantwoord.'

Is het niet of je de een of andere deftige nekrologie leest?

Die makker - o lezer! - heette Piet, Piet van Stralen, een echt vroolijke grappenmaker, die Jan meermalen om zijn guitenstreken hartelijk deed lachen.

Die Jan hield er dus zo'n soort hofnar op na.

Welk een vrooijke baas het was, nu, daar zal ik een staaltje van vertellen.

En dan begint plotseling het verhaal, en het scheidt niet eer uit, voor de schrijver geen raad meer weet!

Het verhaal is, kortelik weergegeven, aldus:

I

Donderdag kwart voor negen. Piet ziet de rentenier die naast het school woont, een klein meisje op een minne manier voor de gek houen, en besluit, de rentenier te straffen!

Vrijdag kwart voor negen. Piet wacht vergeefs op 't verschijnen van de rentenier.

Zaterdag zelfde tijd. Piet wacht te vergeefs.

Zondag half negen (reken het maar 'es na, schrijvertje, je vergat dat je bij Donderdag begonnen was, je laat nu de jongens Zondags ook naar school gaan!)

Zondag half negen tot negen uur: Piet gooit de rentenier z'n pijp uit z'n mond stuk - neemt de vlucht. Op de schoolplaats krijgen de jongens ruzie. - Ze bespreken 't oprichten van een voetbalklub - de klub wordt opgericht - na veel geharrewar wordt met stembriefjes een bestuur gekozen.

Zondag negen uur tot twaalf uur: een morgen op school. De onderwijzer laat zeer mal werk maken - een wedstrijd, om prijzen. 't Malle werk gaat in de kast -

Zelfde dag, tussen schooltijd: praten over de klub; besluit om 's avonds in het school in 't geheim te vergaderen.

Zelfde dag, avond in het school. Koos is er het eerst, breekt in in de kast - vervalst het wedstrijdwerk. - Dan vergadering. Toevallig een inbreker in 't school.

Volgende dag. Ochtend op school. Utdelen van de prijzen! Een meisje de eerste. Koos de tweede - Jan niets.

Dat zijn alvast negen hoofdstukken; samen een zeventig bladzijden. Ziet hier, op welke manier bij de heer Molt de jongens praten:

(Piet over de rentenier): 'ik beloof het je, jongens, dat ik het dien *rakker* betaald zal zetten.'

'En nu, jongens,' sprak Piet ernstig.

'Ik blijf bij *hetgeen* ik gezegd heb.'

'En toch, jullie kunt zonder mij ook wel spelen.'

En een raar brok schoolmeester dat die jongens hebben! Het taalwerk, dat hij voor proef laat maken, bestaat hierin, dat hij moeilijke woorden opgeeft, en dan moeten de kinderen de beteekenis er van op hun papier schrijven. Doordat de schrijver bij dat werk nog een mop verkoopt, te naar en te onmogelijk om na te vertellen, weten we toevallig welke woorden die onderwijzer kiest: Minister, *pensioen*, station, *operatie*, diner, cavalerie. En stel u nu voor lezer, die onderwijzer ziet kans om dat werk *klassikaal* te laten nazien!

Ik wijt het dan ook beslist aan die wedstrijderige eend van een schoolmeester, dat die jongens zoo mal-suf zijn. Bijvoorbeeld: als ze beraadslagen, hoe 's avonds in 't school te komen, zegt Koos: En hoe wou je de deur dan openmaken?

'Ben je vergeten, Koos,' sprak Piet lachend, 'dat je laatst moest school-blijven, en dat je stilletjes bent weggelopen?' Dat is ook niet door de deur gegaan, vriend.'

Koos kreeg een kleur en de anderen lachten.

Bij zo iets kleurt een jongen niet voor z'n gelijken.

Trouwens, die kleurkrijgende Koos is helemaal een zeldzame boef. Op de vergadering gaat-ie Karel'tje zitten knijpen. Het is om te rillen:

'Karel had omgekeken en in de koude, donkere oogen van Koos getuurd, die hem aankeken als een roofdier, dat zeker van zijn prooi is.'

En die vervalsing - is ook niet mis. Koos neemt het werk van Jan, en verandert 18 in 27.

‘Koos had de cijfers veranderd en nog wel met zijn gewone krachtige teekens, zoodat van het vorige getal niets meer te lezen was.

Maar toen ze er eenmaal stonden, was Koos er toch ontsteld van. Neen, hoe boosaardig en naijverig hij dan ook mocht zijn, thans was hem deze daad toch te machtig.

Maar helaas, er was niets aan te doen. In de eerste opwelling van schrik trachtte hij de ongelukkige cijfers, zoo verbazend gemakkelijk *ter neer gezet(!)* weer weg te vegen.

Helaas, een groote vlek ontsierde het keurige werk van dien goeden Jan. Tot overmaat van ramp stiet Koos tegen het inktpotje, waaruit een stroom van het zwarte vocht over Jans werk liep.’

Enfin, hij pakt de boel bij elkaar en stopt het in de kast. En het werk van de andere kinderen, dat blijft helemaal schoon - en de suffe onderwijzer kijkt - wanneer, is òòk een raadsel - kijkt het werk na, en vraagt niets aan Jan - is in één nacht totaal vergeten, dat hij Jan 's werk keurig netjes in ontvangst heeft genomen. Want dat staat duidelijk te lezen op bl. 23 (als de sommen gemaakt zijn):

.... alleen Henk zat met een verlegen gezicht en reikte den onderwijzer een wit blaadje papier over.

En toen de onderwijzer bij Koos kwam, kon hij een uitroep van verrassing niet weerhouden. O, wat waren die sommen prachtig geschreven, hoe netjes was dat werk. Slechts een kon een weinig daartegen concurreeren; dat was Jan, die ook bijzonder mooi geschreven had, maar misschien lager cijfer zou krijgen dan Koos.

Lezer, heb ik nou gelijk of niet: Heeft de heer Molt maar niet 'n beetje onmogelijke leugentjes verzonnen, en die in vergoerd Hollands opgeschreven?

II.

Hier volgt de verkorte inhoud van 't vervolg van Molts boek.

Woensdagmiddag, Piet, Jan en Karel, gaan naar de stad, om naar een voetbal te kijken bij een uitdrager. Koos gaat ook mee. Enige avontuurtjes. 's Avonds in een sneeuwstorm

terug; weer een avontuur. Diezelfde avond nog wat spelen - Piet breekt een ruit door Koos z'n schuld en deze zegt dat hij die zal betalen uit de kas van de voetbalklub.

Met elkaar een vijftig bladzijden treurige lektuur. De taal van de jongens is weer erbarmelijk. Goeie, hemel, meneer Molt, waar leven toch de lange lijzen die zó spreken:

‘Kom, laten we er geen ruzie om *veroorzaken*.’

‘*Zoals je wilt*.’

‘misschien wil hij den winkelier wel beetnemen, *evenals* hij ons gedaan heeft.’

Ik heb eerst nog gedacht, de geschiedenis van die ruiten-brekerij eens precies te behandelen, maar me dunkt, de lezer weet al genoeg als ik 't laatste zinnetje - weer over Koos - citeer:

Hij gevoelde, dat alle makkers zijn houding verachtelijk vonden, maar zijn schuld bekennen en het geld van zijn makkers teruggeven, daar was hij te hoogmoedig - en te inhalig voor.’

III.

De rest van het boek vertelt dit:

Piet, Jan, Karel en Koos doen een tochtje op schaatsen. Koos haalt weer allerlei beroerde dingen uit - op 't eind geeft-ie Jan een duw, en die zakt door het ijs.

Jan vat kou, wordt ziek; Karel komt hem voorlezen. De idiote onderwijzer komt op bezoek. Het bedrog van Koos met het proefwerk komt uit.

Besluit.

En dat derde gedeelte is eenvoudig niet te kwalificeren. De erbarmelijke jongenstaal is nu geworden - hier, lezer, oordeel zelf:

‘Hoe vind je dien Karel nu? Hij zoekt Koos op. Ik kan niet zeggen, *dat hij hiermede van een flink karakter blijk geeft*.’

- *Zeg dat niet, vriend*. Karel is een *doorgoede* jongen en als hij zich met Koos bemoeit, *is dit alleen*, omdat hij medelijden gevoelt. Wij mochten daar eigenlijk wel een voorbeeld aan nemen. *Het verleden is nu eenmaal geschied* en.....’

‘Hoor eens, ik zal je eerlijk mijn meening zeggen. Het spijt me erg, dat je met dit verzoek aankomt...’

‘Och jongens, hij is toch onze *makker*.’

En dat is niet onmacht om te dialogiseren. Want wat de schrijver voor eigen rekening schrijft is even slecht:

Maar Karel telde de koude niet; hij wist wel, dat ware vriendschap warm maakt, en bovendien, hij zou zijn dikke overjas aantrekken.’

Dat deed haar zeer goed en vergoedde haar de zorgen, die haar de laatste dagen hadden gedrukt.

Wat drommel, meneer Molt - ik praat nou niet eens meer van taal die literair 'n beetje op peil is - maar wie schrijft er nou toch in deze tijd zó voor kinderen?

Om de inhoud van het derde stuk nog es goed te typeren, moet ik nog even zo'n beetje vertellen, wat voor malligheid er in het laatste hoofdstuk staat.

Als Jan na z'n ziekte weer naar school zal gaan, mag hij pas om tien uur komen. Want de malle onderwijzer heeft met z'n leerlingen een soort ‘Uit de Klasse’ op touw gezet! Jan komt binnen:

‘Verbluft bleef hij staan. Nauwelijks zagen alle leerlingen hem, of ze stonden op, wuifden hem met de hand toe en riepen: ‘Hoezee!’

De ingang der deur was door de goede zorg van een paar makkers met vlaggen versierd en evenzoo het eene bord, waarop met groote, fraaie letters stond geschreven: ‘Welkom.’

Men ziet, alles is gearrangeerd; de kinderen zingen een lied, de meester spreekt de jubelaris toe, deze bedankt, en het wordt handjesgeven. Ja lezer, werkelijk, er komt handjes geven ook bij. Geloof u zooveel malligheid niet, lees dan zelf, ik zal compleet citeren:

Toen gaf de onderwijzer een teeken en alle kinderen hieven een liedje aan, terwijl Jan, die hoe langer hoe verlegener werd door zooveel eerbewijzen, op een wenk van den onderwijzer nader kwam.

Eindelijk was het lied uit en de onderwijzer nam het woord. ‘Beste Jan,’ zoo zei hij, ‘we wenschen je van harte geluk, dat je, weer zoo geheel hersteld, in ons midden mag verschijnen.’ En toen zei hij, dat allen het zoo verdrietig

hadden gevonden, dat hun makker zoo lang op het ziekbed lag, maar des te grooter was hun blijdschap, nu ze hem daar weer zoo blozend en met schitterende oogen zagen staan. Maar niet minder blij waren ze, nu allen getuige mochten zijn, hoe een groot onrecht, dat Jan was aangedaan, werd weer goedge maakt. ‘Door de slechtheid...’ had de onderwijzer haast wel willen zeggen, maar hij bedwong zich, want hij wilde Koos bij de kinderen niet al te zwart voorstellen, - door een vergissing van een zijner makkers, was Jan bij de prijsuitdeeling geheel voorbij gegaan. Hier hadden allen graoten spijt van, want nu de vergissing aan het licht was gekomen, kon de onderwijzer verklaren, dat Jan bij den wedstrijd verreweg den eersten prijs had verdiend.

‘En daarom Jan, heb ik het genoeg, u dit te overhandigen, waaruit je kunt zien, hoe we allen evenveel van je houden.’

En toen haalde de onderwijzer een pak voor den dag, en wat kwam er uit? Een heerlijke atlas, vol platen en prachtig ingebonden.

‘Hier heb jij den prijs, Jan; ik hoop, dat je er veel plezier van moogt hebben.’

Toen riepen alle kinderen weer: ‘Hoezee.’ Jan bedankte den onderwijzer hartelijk. De makkers mochten uit de banken komen om Jan eveneens een hand te geven en ook de meisjes verzuimden niet, van haar belangstelling te doen blijken.

En zoo was het een poos een groote drukte in de klas; natuurlijk moesten allen een kijkje in den atlas nemen, maar eindelijk vond de onderwijzer, dat het genoeg was.

‘En nu kinderen, een twee drie, aan je werk.’

Weinige oogenblikken later waren allen over hun werk gebogen en ook Jan maakte zijn sommen, zooals vroeger, alsof er niets was voorgevallen.

Ik hoop nu maar, dat m'n lezers een beetje idee hebben gekregen, hoe het jongste kinderboek van de heer Molt is. Dan zullen ze inzien, hoe slecht het gebouwd is ook. Jan heet de hoofdpersoon, de held; maar eigenlijk is de hoofdpersoon: Koos; en dat ongelukkig voortbrengsel van een smakeloze fantasie, deze Koos, staat absoluut niet hoger, als schepping, dan een of andere boevenfiguur uit de Wilsons-verhalen.

En lees nu nog eens over, lezer, de inhoudsopgave der hoofdstukken, die ik aan 't begin van deze recensie zette. Is het geen treurige handigheid van de auteur Molt zo'n inhoudsopgave te kunnen fabriceren van zo'n boek? Dat *lokt*, nietwaar.

Zo lokken óók de plaatjes. Er zijn er niet minder dan zeven, waarop ongeveer dezelfde scene is afgebeeld: een volwassene

die een jongen woedend achterna zit of te pakken neemt. Vier keer is de volwassene een veldwachter. Ik zeg *bah* bij die trucjes.

Zo'n onnozele E. Molt toch. Dacht nou maar, dat het wel gaan zou, iets uit het dagelijks jongensleven! Ik wou dat ik hem nog wat troosten kon; dat ik hem zeggen kon: volhouden, je best doen, werken. Maar heus, veel kan het nooit worden; en als de heer Molt dan met alle geweld iets voor de lektuur van de jeugd wil doen - dan is *zijn* weg hem aangewezen:

Zwijgen!

THIJSSSEN.

***Lentegroen.* Een serie geïllustreerde leesboeken ten behoeve van het voortgezet onderwijs (vervolg-klassen, voorbereidende en laagste klassen van Kweek- en Normalscholen, Burgerdag- en Avondscholen en het Herhalingsonderwijs door S. Abramsz en T. van den Blink. Met teek. van W.K. de Bruin en J. Sluyters. Vier deeltjes I en II à f0.40. Geb. f0.60; III en IV f0.50. Geb. f0.70.**

Nou ja, de schrijver S. Abramsz is m'n sympathie niet; en bijvoorbeeld de door hem geschreven leesles 'De ramp van de Berlin' is gruwelijk van literaire krankzinnigheid. En zo zijn er wel meer, laat ons zeggen, minder gelukkige lessen in deze serie, zodat er bij 'n herdruk wèl wat te wijzigen is. De schrijvers zullen verstandig doen, als ze daarbij niet al te erg opzien tegen het verbeteren van 'ontleende' stukjes. Als ze, bij voorbeeld, in de *Java-bode* of in *De jonge strijder* wel aardige lesjes vinden, door een erg-amateurderige mevrouw vertaald in baboe-hollands, laat ze er dan zonder schroom in verbeteren!

Heus, deze serie kan bij herdruk een model-leesboek geven. Het is prettige, lekker-makkelijk te begrijpen lektuur, van allerlei soort; en geïllustreerd op een manier, dat menig ouderwets schoolmeester zich zal afvragen, of dat nou niet een beetje minder kon.

De boekjes zijn heel goedkoop ook. De firma Noordhoff zal eens zien wat een plezier ze van deze mooie uitgave heeft: *Lentegroen wordt het klassieke leesboek voor kinderen boven de twaalf jaar!*

THIJSSSEN.